

FIIA 7/2014

COMMENT

Katri Pynnöniemi
Vanhempi tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Improvisaation taidetta: Kuinka ymmärtää Venäjän toimia Ukrainassa?

Venäjän toimintaa Ukrainan kriisin aikana voidaan ymmärtää yhdistämällä kolme erilaista analyysikehystä. Ensimmäisessä Venäjän toimet nähdään puolustuksellisina, toisessa geopolitiikkaan ja suurvalta-ajatteluun perustuvina ja kolmannessa arvaamattomana improvisointina.

Onko Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikan suunta muuttunut ennakoinnattomasti, vai olisiko meidän pitänyt aavistaa Venäjän reaktiot Ukrainan kriisiin sen pohjalta, miten Putinin Venäjä on aiemmin toiminut sisä- tai ulkopoliittisten kriisien aikana? Tämä on yksi tärkeimmistä kysymyksistä, jota Venäjä-tutkijat pohtivat yrittäessään ymmärtää Venäjän toimia Ukrainan kriisin aikana. Käynnissä olevasta keskustelusta voidaan erottaa kolme erillistä mutta toisiinsa linkittyvää analyysikehystä.

Ensinnäkin Venäjän toimet Ukrainan kriisin aikana voidaan nähdä puolustuksellisina. Venäjän tavoitteena ei ole laajentaa omaa vaikutuspiiriään vaan säilyttää se alueilla, jotka ovat Venäjän strategisten intressien kannalta olennaisia. Tässä kehyksessä Krimin alueen valtaus tulkitaan poikkeustapaukseksi, ei ensimmäiseksi askeleeksi tiellä, jonka päätepisteenä siintää jonkinlainen kevyt-Neuvostoliitto.

Toiseksi Venäjän toimet voidaan tulkita imperialismin, geopolitiikan ja suurvalta-ajattelun kehyksessä. Tämä lienee tutkijoiden eniten käyttämä tulkintakehys, mutta se kuuluu läpi myös Venäjän virallisista kannanotoista, joissa Krimin niemimaa ja Itä-Ukraina on määritelty osaksi ”historiallista Etelä-Venäjää”. Tässä kehyksessä

keskeinen uhkakuvana on, että kriisi on sysännyt niin sanotun jälkineuvostoliittolaisen järjestyksen ja koko Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin epävarmuuden tilaan.

Kolmanneksi Venäjän toimia Ukrainan kriisin aikana voidaan lähestyä tarkastelemalla niitä eräänlaisena improvisaationa. Tässä kehyksessä hylätään kahden edellisen analyysikehysten oletus siitä, että Venäjän päätöksentekoa ohjaisivat ennakkolta määritellyt periaatteet ja tavoitteet. Kun huomio siirretään pois Venäjän mahdollisista tavoitteista, toimien improvisaatiota muistuttava luonne paljastuu. Tämän analyysikehysten olennainen ajatus on, että Venäjän toimet tuottavat ennakoimatonta epäjatkuvuutta samanaikaisesti eri suunnissa. Tilannetta tulisikin tarkastella prosessina, jota on vaikea ennakoida mutta jonka kulkuun voidaan vaikuttaa.

Vaikeus syntyy siitä, että kaikki kolme tulkintakehystä tuottavat joukon erilaisia selityksiä, jotka eivät välttämättä sulje toisiaan pois mutta johtavat erilaisiin politiikkasuosituksiin Venäjän suhteen.

Kaksi ensimmäistä tulkintakehystä nähdään usein toistensa vastakohtina, mikä lienee turhan yksioikoista. Itse asiassa kumpikin on lähtökohdiltaan geopolitiittinen ja tukeutuu – ainakin joissakin

tapauksissa – realistisen tradition tapaan selittää, miten suurvallat yleensä kriisitilanteissa käyttäytyvät.

Ukrainan kriisin analysoiminen historiallis-geopoliittisista lähtökohdista voi auttaa ymmärtämään esimerkiksi sitä, miten Venäjän Ukraina-suhteen esiin tuominen on mahdollistanut tiettyjä toimia ja sulkenut pois toisia. On kuitenkin hyvä huomata, että näitä kahta tulkintakehystä käytetään argumentteina julkisessa keskustelussa myös varsinaisen Ukrainan kriisin ulkopuolella.

Kolmas, improvisaation merkitystä korostava tulkinta sopii parhaiten selittämään kriisin niitä elementtejä, jotka eivät näytä sopivan yleiskuvaan, oli kyse sitten pop-up-sotilaista Krimillä tai jostakin vastaavasta ennakoimattomasta epäjatkuvuudesta. Analyysin lähtökohdina on näkemys siitä, että kriisin dynamiikkaa ohjaavat tapahtumat, ilmiöt ja toimijat, joita Venäjä ei suoraan kontrolloi mutta joita ei toisaalta olisi olemassa ilman sitä.

Tapa, jolla venäläiset poliitikot ovat ottaneet välimatkaa sekä Venäjä-mielisiin toimijoihin Itä-Ukrainassa että kansainvälisten toimijoiden yrityksiin löytää kriisiin ratkaisu, kertoo siitä, miten ”improvisaation taide” käytännössä toimii. Kaikki perustuu jo olemassa oleviin ajatuksiin, verkostoihin ja

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointi-prosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

toimijoihin. Niitä hyödynnetään aktivoimaan pinnan alla piileviä jännitteitä sekä luomaan uhkia ja riskejä, joiden purkaminen vaatii toimia nimenomaan Venäjältä. Venäjän kyky tuottaa jännitteitä kriisin aikana eri keinoin tekee perinteisistä kriisinsratkaisumenetelmistä tehottomia.

Vaikka Venäjä onkin onnistunut hyödyntämään länsimaiden ja kansainvälisten organisaatioiden heikkouksia, tilanne avaa mahdollisuuksia myös vuorovaikutukselle. Se, mikä voi kahdessa ensimmäisessä tulkintakehyksessä näyttää epäsäännöllisyydeltä, voidaan tulkita myös taktiseksi tauoksi, joka antaa tilaa muiden toimijoiden aktiivisuudelle.

Venäjän toimia Ukrainan kriisin aikana voitaneen ymmärtää parhaiten yhdistämällä jokin versio kahdesta ensimmäisestä tulkintakehyksestä improvisaatiomalliin. Keskittyminen ainoastaan Venäjän toimien ennakkointiin ei ole tarkoituksenmukaista. Analyysin kannalta hedelmällisintä, mutta myös vaikeinta, on pyrkiä ymmärtämään, miten Venäjän toimiin ja politiikkaan sisäänrakennetut ennako-oletukset ja improvisaatio ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Tätä vuorovaikutusta analysoimalla voidaan arvioida, mitä tulevaisuus

mahdollisesti tuo tullessaan ja miten siihen voidaan varautua.